

25 ROKOV SLOVENSKEJ AKADÉMIE VIED A ÚSTAVU FILOZOFIE A SOCIOLÓGIE

TEODOR MÜNZ, Ústav filozofie a sociológie SAV, Bratislava

Vrcholná slovenská vedecká inštitúcia, SAV, oslavuje tohto roku štvrtstoročnicu svojej existencie. Rovnako starý by bol aj Filozofický ústav SAV, ktorý bol pred dvomi rokmi premenovaný na Ústav filozofie a sociológie SAV. A ako dieťa za dvadsaťpäť rokov vyrastie na dospelého človeka, tak aj tento ústav kvantitatívne i kvalitatívne dospieval. Z pôvodných troch vedeckých pracovníkov sa rozrástol na päťdesiatšesť, pričom sekcia filozofie má dvadsaťšesť vedeckých, odborných pracovníkov, aspirantov a iných. Čísla však veľa nehovoria, ak nevieme, čo sa za nimi skrýva. Preto je dozaista zaujímavejší kvalitatívny rast tejto sekcie (budeme hovoriť len o nej), jej zástoj v našom vedeckom a spoločenskom živote, úlohy, ktoré sa na ňu kladú v súvislosti s formovaním marxistického teoretického frontu, s výstavbou vyspelej socialistickej spoločnosti u nás.

Už sám fakt založenia vrcholnej slovenskej filozofickej inštitúcie a jej začlenenie medzi ostatné vedné disciplíny v rámci SAV znamenal v našom kultúrnom a spoločenskom živote veľmi veľa. Ohlasoval, že filozofia si na Slovensku vydobila postavenie rovnocennej partnerky ostatných vied a že sa pre budúcnosť stala neodmysliteľnou zložkou komplexu vedných disciplín, v ktorom už nemôže chýbať práve tak, ako ktorákoľvek iná prírodná alebo spoločenská veda. Tak ostatné vedy, ako aj filozofia sa u nás predtým pestovala len sporadicky, často ochotnícky a roztrieštene, bez centrálnej evidencie a riadenia. Okrem toho filozofia ako najabstraktnejšia forma vedeckého myslenia bola často od spoločenského života odtrhnutá, neraz mala skleníkový a kabinetný charakter, hoci ako ideologická disciplína mala dôležitú úlohu v triednom boji; azda dôležitejšiu než iné vedy, akoby na vyváženie svojej abstraktnosti.

Tvrde životné podmienky totiž nedovoľovali u nás v dávnejšej minulosti veľa sa venovať filozofii. Nielen že prílišná abstrakcia nebola žiadúca, ale aj málo osobností sa k nej vedelo povzniesť a málo sa pestovala ako osobitná disciplína. Preto ju musia historici slovenskej filozofie občas zhladávať u nefilozofov, publicistov, politikov a iných, u ktorých sa však zväčša prejavovala len vo svetonázorovej podobe a nedostávala sa k riešeniu svojich špeciálnejších problémov. A netreba azda ani zdôrazňovať, že v dôsledku hospodársko-sociálnej zaostalosti Slovenska to bola až do prenikania marxizmu filozofia idealistická, viacmenej teologizujúca, v ktorej bojovali teoreticky i spoločensky progresívnejšie smery s reakčnejšími. Nebola ani pôvodná. Prichádzala z vyspelejších zemí západnej Európy a u nás sa len tradovala, alebo mierne obmieňala.

Tieto a viaceré ďalšie negatívne vlastnosti niekdajšej slovenskej filozofie patria nenávratne minulosti. Slovensko urobilo veľký skok vo svojom celkovom vývoji a vo filozofii sa to odráža azda viac než v ktorejkoľvek inej vednej disciplíne. Žiadna staršia veda neprešla u nás takým revolučným zvratom ako práve filozofia. Nielen že si vydobyla pevné, žiadnou inou disciplínou nezastupiteľné miesto v systéme vied, ale prestala byť abstraktnou a takmer luxusnou disciplínou, stratila skleníkový charakter, preniká do života a usiluje sa ovládnuť mysle nás. Prirodzene, nie je to filozofia idealistická, ale dialektickomaterialistická, marxistická a teda vedecká.

Za toto všetko ďakuje naša filozofia revolučným spoločenským premenám, ktoré u nás prebiehajú od februára 1948. Víťazstvom robotníckej triedy ako vedúcej zložky našej novej, socialistickej spoločnosti nastali veľké zmeny aj v hierarchii vedných disciplín a filozofia sa stala z kabinetnej záležitosti univerzitných profesorov údernou, materiálnou a masovou spoločenskou silou. Marxisticko-leninská filozofia je svetonázorom robotníckej triedy a je v záujme tejto triedy a jej predvoja, Komunistickej strany Slovenska, aby si tento svetonázor osvojili čo najširšie vrstvy našej spoločnosti. Bez neho nie je možné splniť všetky úlohy, ktoré ukladá našej spoločnosti výstavba socializmu a komunizmu.

Práve tým, že úlohou marxistickej filozofie je predovšetkým — hoci nie výlučne — rozpracovávanie vedeckého svetonázoru, zaujíma táto filozofia také osobitné a, povedali by sme, citlivé miesto medzi ostatnými vednými disciplínami. Svetonázor dáva človeku celkovú životnú orientáciu, vplýva na tvorbu hierarchie jeho hodnôt a podieľa sa teda veľkou mierou na vzťahu človeka k životu, k iným ľuďom, k spoločenským úsiliam, cieľom atď. Od osvojenia si vedeckého svetonázoru teda z veľkej časti závisí to, či a ako človek priloží ruku k dielu budovania socializmu, či sa ho nebude strániť, napríklad z náboženských dôvodov, pokiaľ sa zbaví rôznych predsudkov a pod. Preto sa dá povedať, že marxistická filozofia môže mať oveľa väčší vplyv na človeka ako iné vedné disciplíny. Aj ony poskytujú vedeckému svetonázoru veľa, ale iba parciálne, kým filozofia to robí totálne, sama vypracováva tento svetonázor na základe poznatkov iných vied, zovšeobecňovania skúseností zo spoločenskej praxe atď.

Osobitná pozícia filozofie v systéme vied u nás akcentuje sa aj tým, že marxistickí filozofi nemajú svet len vysvetľovať, ale majú ho aj meniť. Nestačí teda len tvoriť vedecký svetonázor, ale treba ho aj vnášať do mysli nás, aby sa filozofia stala skutočne materiálnou a údernou silou.

Týka sa to aj našej filozofie, z čoho je vidieť, že jej odborná orientácia a spoločenská funkcia sa po februári 1948 podstatne zmenila. Je povolaná spolupôsobiť po teoretickej stránke najväčšou mierou pri zmene svetonázorovej orientácie širokých vrstiev pracujúcich. Úlohy, pred ktorými stojí v tejto súvislosti najmä u nás na Slovensku, sú skutočne

veľké a ťažké. Je to boj proti buržoáznym ideológiám, t. j. proti náboženstvu, idealistickej filozofii, proti revizionizmu, oportunistu, antikomunizmu z krízových rokov, proti rôznym prežitkom v myslení ľudí a pod. Ďalej je to rozpracovávanie špeciálnejších filozofických problémov, napríklad jednotlivých filozofických kategórií, ako sa vynárali v dejinách filozofie, samých týchto dejín filozofie, u nás, prirodzene slovenských, ďalej rozpracovávanie gnozeologických, ontologických, etických a iných problémov marxistickej filozofie vôbec. V širšom zmysle pomáhajú aj ony budovať marxistický svetonázor.

Pri určovaní svojich vedeckých úloh vychádza naša filozofia z uznesení zjazdov KSČ a z materiálov najvyšších stranických orgánov, venovaných osobitne spoločenským vedám alebo filozofii, najnovšie z dokumentu Jednotný program spoločenských vied po XV. zjazde KSČ.

Táto činnosť sa vo veľkej miere sústreďuje v sekcii filozofie ÚFS SAV. Sekcia sa nepodujíma na ňu sama, lebo to nie je z personálnych, technických a iných príčin možné. K širokému frontu slovenských marxistických filozofov patria aj iní pracovníci, predovšetkým vysokoškolskí učitelia. Mnohí z nich pracujú však aj vedecky a spolupracujú so sekcii filozofie ÚFS SAV, napríklad ako externí riešitelia úloh štátneho plánu základného výskumu, ktoré sekcia koordinuje a ktorých zodpovednými riešiteľmi sú jej pracovníci. Táto spolupráca sa prejavuje aj v časopise Filozofia. Kritikou náboženstva, teológie, bojom proti náboženským prežitkom a pod. zapodieva sa Ústav vedeckého ateizmu SAV, ktorý sa vyčlenil z FÚ SAV, keď sa ukázala potreba založenia samostatného pracoviska pre tieto účely.

V sekcii filozofie sa však sústreďuje najväčšia časť základného vedeckého výskumu v niektorých z uvedených oblastí. Sekcia má oddelenia dialektického materializmu, historického materializmu a dejín filozofie a nedávno vytvorenú pracovnú skupinu vedy o vede. Koordinuje jednu hlavnú úlohu Štátneho plánu základného výskumu: *Svetonázorová a teoreticko-metodologická funkcia historického materializmu*. Pracovníci sekcie riešia v jej rámci dve čiastkové úlohy: *Historický materializmus ako teória a metodológia spoločenských vied* a *Marxisticko-leninská teória človeka a socialistický humanizmus*.

Ďalšou, čiastkovou úlohou Štátneho plánu základného výskumu, na ktorej sa sekcia podieľa, sú *Metodologické problémy marxistického výskumu dejín filozofie*. Rieši aj čiastkovú úlohu *Revolučné a humanistické tradície v dejinách slovenskej filozofie* hlavnej úlohy *Vývoj filozofického myslenia v ČSSR*, ktorú koordinuje FFKU v Prahe.

Sekcia sa zapojila aj do *Jednotného programu spoločenských vied po XV. zjazde KSČ*, a to témou *Socialistický človek a socialistický kolektív*. Podkladový materiál vo forme kolektívnej publikácie má byť odovzdaný do konca r. 1979.

Sekcia nie je však len koordinátorom niektorých hlavných úloh Štátneho plánu základného výskumu v ČSSR, ale zapája sa aj do širokej

medzinárodnej vedeckej spolupráce. Podľa zmluvných dohôd spolupracuje s filozofickými ústavmi akadémií vied ZSSR, BLR, NDR, PLR a prirodzene aj so sekciou filozofie ÚFS ČSAV. Pracovníci sekcie sa stretávajú so zástupcami týchto partnerských ústavov na sympóziách, na ktorých sa diskutuje o hotových úlohách. Výsledkom týchto stretnutí sú spoločné zborníky. Pravidelne a aj niekoľkokrát do roka sa československí filozofi schádzajú na takýchto podujatiach so sovietskymi filozofmi.

Vo februári t. r. usporiadala sekcia filozofie v rámci plnenia medzinárodných zmluvných dohôd v Dome vedeckých pracovníkov v Smoleniciach svoje prvé a treba povedať, že úspešné medzinárodné sympóziom na tému *Dialektické protirečenie ako kategória marxistických dejín filozofie*. Zúčastnili sa ho pracovníci filozofických ústavov akadémií vied BLR, ČSSR, NDR a PLR. Práce zo sympózia budú uverejnené v osobitnom zborníku.

Hoci základný výskum tvorí jadro práce sekcie filozofie ÚFS SAV, jej činnosť sa ním ani zďaleka nevyčerpáva. Pracovníci sekcie kladú rovnaký dôraz na svoju angažovanú publicistiku, lebo práve jej prostredníctvom môžu popularizovať výsledky svojich prác a najviac vplyvať na myslenie širokých vrstiev pracujúcich. Ich hlas možno počuť v Pravde, v Novom slove, pre ktoré už viackrát vypracovali osobitnú prílohu, no rovnako aj v rozhlase, pre ktorý pripravili cyklus prednášok, a v televízii. Prednášajú však aj ako lektori sekcie marxisticko-leninskej filozofie SAKS, ako učitelia filozofie na vysokých školách, v Slovenskej filozofickej spoločnosti, v rámci cyklickej prípravy vedeckých pracovníkov SAV, na rôznych školeniach, vedecko-metodologických seminároch a iných podujatiach ústavov SAV. Sem patria aj vedecké akcie, ktoré poriada sekcia pre svojich vlastných pracovníkov. Sekcia je každoročne zastúpená na medzinárodnej Škole marxistickej filozofie vo Varne. Starší pracovníci sekcie vedú semináre z marxistickej filozofie na Katedre marxizmu-leninizmu, ktorá je zriadená pri ÚFS SAV a ktorá zabezpečuje filozofickú výchovu aspirantov SAV. Sekcia je zároveň školiacim pracoviskom pre aspirantov z odboru filozofie a vychovala už mnoho vedeckých pracovníkov.

Pracovníci sekcie filozofie uverejňujú výsledky svojich vedecko-výskumných prác v monografiách, vo Filozofii a v rôznych zborníkoch, vrátane medzinárodných. Pokiaľ ide o tieto posledné, treba poznamenať, že spolupracujú napríklad s Filozofickým ústavom Bulharskej akadémie vied na monografii *Filozofické aspekty formovania a rozvoja socialistického vedomia*. Zároveň pripravujú pre vydavateľstvo Bulharskej akadémie vied *Dejiny českej a slovenskej filozofie*. S Ústredným filozofickým ústavom Nemeckej akadémie vied pracujú na zborníku *Positivismus v súčasnej vede*. S Filozofickým ústavom Akadémie vied ZSSR pripravujú druhý zväzok *Antológie z dejín českej a slovenskej filozofie* (prvý sa už

žadáva do tlače. Antológia vyjde aj v češtine), ďalej zborník *Marxistická metodológia dejín filozofie a Dialektika a integrácia vied*.

Pracovníci sekcie filozofie sa podstatne zúčastňovali na príprave *Antológie z diel filozofov*, ktorej posledný, desiaty zväzok *Marxistickoleninská filozofia* vyšiel v Nakladateľstve Pravda roku 1977.

Napriek tejto všestrannej vedeckej, popularizačnej a inej činnosti, ktorou sa môže sekcia filozofie prezentovať pri oslavách dvadsiateho piateho výročia založenia SAV a ÚFS SAV, jej pracovníci sú si vedomí toho, že ich činnosť ešte stále zaostáva za požiadavkami, ktoré na nich kladie robotnícka trieda, KSS a celá naša rozvinutá socialistická spoločnosť. Jednou a neposlednou príčinou toho je kádrová nedobudovanosť sekcie. Hĺstka jej pracovníkov nemôže splniť všetko to, čo sa od nej očakáva. Preto treba len dúfať, že pri ďalšom významnejšom jubileu SAV a ÚFS SAV bude možné konštatovať, že situácia je v tejto súvislosti už uspokojivá a že naša filozofia pomáha účinnejšie výstavbe socializmu u nás, ako to robila napríklad pri oslave dvadsiateho piateho výročia založenia týchto inštitúcií.